

Maciej Hartliński

KIERUNKI BADAŃ NAD PRZYWÓDZTWEM POLITYCZNYM. ANALIZA ILOŚCIOWA NA PRZYKŁADZIE POLSKICH PUBLIKACJI ZBIOROWYCH

TRENDS IN RESEARCH ON POLITICAL LEADERSHIP. QUANTITATIVE ANALYSIS ON THE EXAMPLE OF POLISH EDITED VOLUMES

Słowa kluczowe: przywództwo polityczne, teoria przywództwa politycznego, analiza ilościowa.

1. Wprowadzenie

Przywództwo polityczne, jako problem badawczy, zyskuje na znaczeniu. Liczba i jakość publikacji politologicznych w Polsce systematycznie rośnie. Do dyspozycji jest coraz szerszy wachlarz rodzimych opracowań. Pojawiają się interesujące monografie, prace zbiorowe, jak i artykuły w periodykach naukowych.

Rozprzestrzenianie się wiedzy na ten temat skutkuje potrzebą, raczej na szczęście, przestudiowania coraz liczniejszego materiału. Dla każdego zainteresowanego, odnalezienie wszystkich książek na ten temat, a następnie ich lektura, jest zajęciem wymagającym czasu. Stąd też, wyrasta uzasadnienie dla poruszanego tematu. Szeroka

gama pozycji w literaturze przedmiotu pozwala na wyciągnięcie pierwszych wniosków odnośnie jej zawartości.

Celem opracowania jest próba ilościowego określenia treści w monografiach zbiorowych o przywództwie politycznym. Starania zostaną skierowane na ukazanie kierunków, jakie są najczęściej poruszane w tego typu pracach. Prześledzenie ich zawartości pozwoli na wyróżnienie głównych trendów w analizach przywództwa politycznego. Ujęcie ilościowe, oparte na przykładzie polskich publikacji zbiorowych, umożliwi wstępne określenie najczęściej podejmowanych tematów¹.

Struktura opracowania zakłada realizację następujących kroków: po pierwsze, identyfikację literatury przedmiotu mogącej posłużyć za źródło analizy; po drugie, prześledzenie treści wszystkich zawartych w nich artykułach; po trzecie przyporządkowanie ich do poszczególnych kierunków badań. Dzięki powyższym staraniom możliwe winno być wyciągnięcie wstępnych wniosków na temat głównych tematów, jakie są poddawane analizie.

Celem tego opracowania nie jest wartościowanie wszystkich artykułów, stwierdzanie czy mieszczą się one w studiach nad przywództwem politycznym, czy też na ile do nich nawiązują. Wymagałoby to daleko większej formy niż niniejszy tekst, aby dokonać takiej analizy wszystkich pozycji. Stąd, dążeniem było jak najszersze uchwycenie i kwalifikowanie do danego kierunku badań.

2. Literatura przedmiotu

Monografie zbiorowe traktujące o przywództwie politycznym mogą być postrzegane jako reprezentacja zainteresowań badawczych, w tym względzie, że ukazują różnorodność tematów i podejść. Podstawą

---

¹ W niniejszym tekście głównym problemem jest przedstawianie podejścia ilościowego. Analiza jakościowa, ukazująca bardziej szczegółowo oraz porównawczo treść tych publikacji, zostanie przedstawiona w oddzielnym opracowaniu. Choć oczywiście podstawą analizy ilościowej była dokładna lektura wymienionych publikacji.

analizy będą prace zbiorowe wydane do 2011 roku, a wyróżnione w Tabeli 1. W 15 wskazanych publikacjach znajdują się 354 artykuły.

Tabela 1
Monografie zbiorowe o przywództwie politycznym w Polsce

Tytuł	Redaktor	Rok wydania	Liczba artykułów
„Przywództwo polityczne”	Tadeusz Bodio	2001	17
„Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość”	Lech Rubisz, Krzysztof Zuba	2004	23
„Model przywództwa. Wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy”	Andrzej Konrad Piasecki	2006	40
„Przywódcy i przywództwo we współczesnej Afryce”	Arkadiusz Żukowski	2008	20
„Partie polityczne – przywództwo partyjne”	Jerzy Sielski, Marek Czerwiński	2008	28
Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej”	Stanisław Michałowski, Katarzyna Kuć-Czajowska	2008	45
„Gra w przywództwo – jak zdobyć i utrzymać władzę”	Bohdan Szklarski	2008	21
„Lider, Manager, Oportunistą – współczesne koncepcje przywództwa”	Krzysztof Kasianiuk	2008	17
„Władza i przywództwo polityczne w demokracji”	Ewa Nowak, Dorota Litwin-Lewandowska	2010	11
„Przywództwo, elity i transformacje w krajach WNP. Problemy metodologii badań. Tom 1”	Tadeusz Bodio	2010	24
„Przywództwo i elity polityczne w krajach WNP. Tom 2”	Tadeusz Bodio, Wojciech Jakubowski	2010	23
„Studia nad przywództwem politycznym. Ustalenia metodologiczne i praktyka”	Agnieszka Kasińska-Metryka	2011	24
„Kryzys przywództwa we współczesnej polityce”	Wawrzyniec Konarski, Agnieszka Durska, Szymon Bachrynowski	2011	38
„Przywództwo polityczne a przywództwo polonijne. Między teorią a praktyką”	Jacek Knopek	2011	10
„Liderzy i przywódcy rzeczywistości polonijnej”	Jacek Knopek	2011	13
15	–	–	354

Źródło: opracowanie własne.

Pierwsza tego typu książka, zatytułowana „Przywództwo polityczne”, ukazała się w 2001 roku. Z czasem ich liczba rosła: 2001 – 1; 2004 – 1; 2006 – 1; 2008 – 5; 2010 – 3; 2011 – 4. Widać zatem wyraźnie, że od 2008 roku zwiększyła się grupa publikacji zbiorowych o tym charakterze².

Przyglądając się osobom redaktorów, można dostrzec, że najczęściej razy – trzykrotnie – podjął się tego zadania Tadeusz Bodio (dwa razy samodzielnie i jeden raz we współpracy z Wojciechem Jakubowskim). Zdecydowana większość redaktorów czyniła to raz.

Zwracając uwagę na tytuł przewodni prac, widać jak różne ujęcia przywództwa politycznego są możliwe. Ujawniają się tutaj konteksty badań teoretycznych (teorie i rzeczywistość, ustalenia metodologiczne i praktyka), poziomów przywództwa (lokalny, krajowy, międzynarodowy), typów (przywództwo partyjne), czy też obszarów zainteresowania (Afryka, Wspólnota Niepodległych Państw, przywództwo polonijne).

Wydaje się zatem, że jest to materiał obszerny, który pozwoli na ukazanie poszczególnych kierunków badań. Stąd tematyka i zakres czasowy pozwalają na wyciągnięcie pierwszych wniosków z kierunków badań nad przywództwem politycznym w Polsce. Zaś monografie zbiorowe wydają się adekwatnym, choć oczywiście niepełnym, źródłem do takiej analizy.

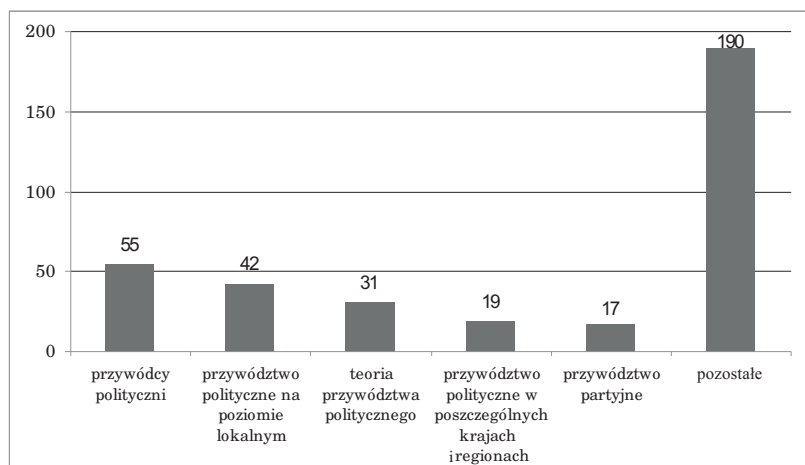
² Podobną tendencję obrazuje okres pojawiania się monografii o przywództwie politycznym (szczególnie od 2006 roku): T. Biernat, *Józef Piłsudski – Lech Wałęsa. Paradoxs charyzmatycznego przywództwa*, Toruń 2000; B. Szklarski, *Przywódtwo symboliczne: między rządzeniem a reprezentacją. Amerykańska prezydentura końca XX wieku*, Warszawa 2006; M. Bankowicz, *Przywódcy polityczni współczesnego świata. Mężowie stanu, demokraci i tyrani*, Kraków 2007; J.J. Wiatr, *Przywódtwo polityczne. Studium politologiczne*, Łódź 2008; M. Kotras, *Przywódtwo polityczne na poziomie regionu. Przykład województwa łódzkiego*, Łódź 2009; P. Żukiewicz, *Liderzy polityczni w komisjach śledczych. Metody pozyskiwania społecznej akredytacji*, Toruń 2009; M. Hartliński, *Przywódtwo partyjne w Polsce*, Toruń 2011; P. Żukiewicz, *Przywódtwo polityczne. Teoria i praktyka*, Warszawa 2011.

Po przeanalizowaniu treści wszystkich artykułów można wskazać, że do głównych kategorii będą należeć:

- przywódcy polityczni;
- przywództwo polityczne na poziomie lokalnym;
- teoria przywództwa politycznego;
- przywództwo polityczne w poszczególnych państwach i regionach;
- przywództwo partyjne.

Oczywiście trudno jest w wielu przypadkach jednoznacznie zaliczyć artykuł wyłącznie do jednej z kategorii. Tak jak czasem niektóre z nich skupiają się na zagadnieniu będącym poza głównymi nurtami. Należy zatem podkreślić, że nie było celem analizy uwypuklanie bądź piętnowanie tekstów za ich bliskość (zasadność) stosowania kategorii przywództwa politycznego. Jedyną przesłanką była chęć podsumowania kierunków dociekań. Pomimo licznej kategorii – pozostałe, nie oznacza to, że nie są one powiązane z problematyką przywództwa politycznego, lecz nie mieściły się w wyróżnionych kategoriach. Było ich za zbyt mało, aby wyodrębnić kolejną.

Wykres 1
Treści poruszane w monografiach zbiorowych
o przywództwie politycznym w Polsce

Źródło: opracowanie własne.

3. Przywódcy polityczni

Tematyka przywódców politycznych jest najszerszą spośród opisywanych w monografiach zbiorowych. Przykłady poszczególnych polityków, którym przypisuje się to miano, są więc wiodącym kierunkiem analiz. Można stwierdzić, że jest to bardzo szerokie spektrum polityków. Zarówno bardziej, jak i mniej znanych, z Polski jak i innych krajów, postaci współczesnych oraz historycznych.

Dla osób zgłębiających meandry wiedzy dotyczącej przywódców politycznych, zawartość prac zbiorowych dostarcza bogatego materiału. Świadczy o tym przykład 55 artykułów, co stanowi około 15% wszystkich opracowań. Choć nie jest to duży udział procentowy w stosunku do ogółu, to jest to największa wartość spośród wszystkich kategorii. Przynależność do niej wyrasta z treści artykułów, które koncentrują się na określonych politykach.

W sumie odnajdziemy analizy 51 polityków, w tym 11 dotyczy polskiego kontekstu. Są to: Leszek Balcerowicz³; Wojciech Jaruzelski⁴; Jarosław Kaczyński⁵; Lech Kaczyński⁶; Jacek Kuron⁷; Aleksander

---

³ D. Grala, *Przywództwo gospodarcze Leszka Balcerowicza podczas przygotowania i wdrażania programu reform systemowych gospodarki w 1989 roku*, w: *Gra w przywództwo – jak zdobyć i utrzymać władzę*, pod red. B. Szklarskiego, Warszawa 2008.

⁴ K.B. Janowski, *Kulturowe aspekty przywództwa politycznego*, w: *Studia nad przywództwem politycznym. Ustalenia metodologiczne i praktyka*, pod red. A. Kasińskiej-Metryki, Toruń 2011.

⁵ K. Onoszko, *Ocena przywództwa politycznego Jarosława Kaczyńskiego w publicystyce „Wprost” i „Polityki” w latach 2005–2009*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011; J. Sielski, *Tworzenie się osobowości politycznej przywódcy na przykładzie Jarosława Kaczyńskiego*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne*, pod red. J. Sielskiego, M. Czerwińskiego, Toruń 2008.

⁶ K.B. Janowski, *Kulturowe aspekty przywództwa politycznego*, w: *Studia nad przywództwem...*, M. Paszkowski, *Wizerunek Lecha Kaczyńskiego na łamach „Naszego Dziennika” w latach 2002–2010*, w: *Kryzys przywództwa...*; A. Połynkiewicz, *Przywódcą prawicowy w Polsce na przykładzie Lecha Wałęsy i Lecha Kaczyńskiego*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne...*; M. Stencel, *Między rzeczywistością a ideałem. Wizerunek byłego prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego*,

Kwaśniewski⁸; Ignacy Paderewski⁹; Janusz Palikot¹⁰; Józef Piłsudski¹¹; Donald Tusk¹²; Lech Wałęsa¹³. Najwięcej razy, bo w pięciu przypadkach, analiza dotyczy L. Kaczyńskiego, w trzech L. Wałęsy, zaś po dwa razy opisywani są J. Kaczyński, J. Piłsudski oraz D. Tusk.

Z kolei odnosząc się do pozostałych artykułów, dotyczących polityków z zagranicy, to należy stwierdzić, że przedstawionych zostało 40 postaci. Najwięcej razy skupiano się na: Władimirze Putinie¹⁴

w: *Kryzys przywództwa...*; A. Szczudlińska-Kanoś, *Wizerunek przywódcy w wyborach, na przykładzie rywalizacji Lecha Kaczyńskiego i Donalda Tuska*, w: *Model przywództwa. Wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy*, pod red. A.K. Piaseckiego, Kraków 2006.

⁷ A. Kaszukur, *Osobowość polityczna Jacka Kuronia*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne...*

⁸ K.B. Janowski, *Kulturowe aspekty przywództwa politycznego...*

⁹ Z. Pawluczuk, *Ignacy Paderewski i jego współdziałanie ze Związkiem Sokołów Polskich w Ameryce w walce o niepodległą Polskę podczas I wojny światowej*, w: *Liderzy i przywódcy w rzeczywistości polonijnej*, pod red. J. Knopka, Koszalin 2011.

¹⁰ K. Lewicka, *Zwycięstwo politycznej autopromocji – rzecz o Januszu Palikocie*, w: *Studia nad przywództwem...*

¹¹ K. Kacperski, *Przywódca rola Józefa Piłsudskiego jako Naczelnika Państwa w procesie kreacji Sejmu Ustawodawczego (listopad 1918-styczeń 1919)*, w: *Kryzys przywództwa...*, J.J. Piątek, *Józef Piłsudski jako wojskowy*, w: *Model przywództwa...*

¹² T. Pasierbiak, *Profil ideologiczny Donalda Tuska w okresie sprawowania urzędu premiera*, w: *Kryzys przywództwa...*; A. Szczudlińska-Kanoś, *Wizerunek przywódcy w wyborach...*

¹³ T. Biernat, *Przywództwo Lecha Wałęsy zaprzeczeniem teorii przywództwa*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość*, pod red. L. Rubisza, K. Zuby, Toruń 2004; K.B. Janowski, *Kulturowe aspekty przywództwa politycznego...*; A. Połynkiewicz, *Przywódca prawicowy w Polsce...*

¹⁴ A. Czajowski, *Michaił Gorbaczow, Borys Jelcyn, Władimir Putin. Rodzaje prezydentury*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość...*; J.M. Fiszer, *Władimir Putin – dlaczego zaufała mu cała Rosja? Specyficzne formy przywództwa politycznego*, w: *Przywództwo i elity polityczne w krajach WNP*, pod red. T. Bodio, W. Jakubowskiego, Warszawa 2010; B. Pietrzko, *Prezydentura Putina a prezydentura Miedwediewa – zmiana czy kontynuacja polityki*, w: *Przywództwo i elity polityczne...*; R. Sajna, *Berlusconi, Putin, Chavez – trzy modele przywództwa telewizyjnego*, w: *Model przywództwa...*; R. Lisiakiewicz, *Władimir Putin – droga do władzy*, w: *Model przywództwa...*

– 5 artykułów, a także Hugo Chávezie¹⁵ – 4 artykuły. W pozostałych opracowaniach znaleźli się następujący politycy: Konrad Adenauer¹⁶; Silvio Berlusconi¹⁷; Tony Blair¹⁸; Jacques Chirac¹⁹; Chun Doo Hwan²⁰; Mustafa Dżemilew²¹; Faruk I²²; Francisco Franco²³; Mohandas Karamchand Gandhi²⁴; Indira Gandhi²⁵; Michaił Gorbaczow²⁶; Saddam Husajn²⁷; Borys Jelcyn²⁸; Wiktor Juszczen-

¹⁵ I. Mogilnicka, *Nowa era przywódców typu rewolucyjnego w Ameryce Łacińskiej?*, w: *Gra w przywództwo...*; A. Popławska, *Prezydentura Hugo Chaveza w Wenezueli w świetle koncepcji nowego autorytaryzmu rywalizacyjnego*, w: *Gra w przywództwo...*; R. Sajna, *Berlusconi, Putin, Chavez – trzy modele przywództwa telewizyjnego...*; E. Żimowska, *Uwodzenie polityczne w warunkach imitacyjnej demokracji – casus Wenezueli*, w: *Gra w przywództwo...*

¹⁶ A. Trzecielińska-Polus, *Konrad Adenauer – Helmut Kohl. Ojciec republiki i kanclerz zjednoczenia*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość...*

¹⁷ M. Magoska, *Silvio Berlusconi – kontrowersyjny przywódca*, w: *Gra w przywództwo...*; R. Sajna, *Berlusconi, Putin, Chavez – trzy modele przywództwa telewizyjnego...*

¹⁸ J. Radowicz, *Przywództwo Tony’ego Blaira w Wielkiej Brytanii*, w: *Studia nad przywództwem politycznym...*

¹⁹ E. Kuźelewska, *Przywództwo Jacquesa Chiraca a nieudane referendum w sprawie ratyfikacji traktatu konstytucyjnego UE*, w: *Kryzys przywództwa...*

²⁰ G. Strnad, *Południowokoreańscy przywódcy polityczni w procesie demokratyzacji*, w: *Kryzys przywództwa...*

²¹ S. Chazbijewicz, *Mustafa Dżemilew jako przywódca ruchu narodowego Tatarów krymskich*, w: *Kryzys przywództwa...*

²² S. Chazbijewicz, *Faruk I – ostatni król Egiptu*, w: *Przywódcy i przywództwo we współczesnej Afryce*, pod red. A. Żukowskiego, „Forum Politologiczne”, Tom 7, Olsztyn 2008.

²³ B. Gola, *Generał Franco. Problem prawowitości władzy*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość...*

²⁴ S. Bachrynowski, *Polityka „non violence”, czyli model przywództwa politycznego Mahatmy Gandhiego*, w: *Kryzys przywództwa...*; K. Minkner, *Mohandas Karamchand Gandhi. Przywódca egalitarny w zhierarchizowanym społeczeństwie*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość...*

²⁵ M. Marczevska-Rytko, *Przywództwo polityczne Indiry Gandhi*, w: *Model przywództwa...*

²⁶ A. Czajowski, *Michaił Gorbaczow, Borys Jelcyn, Władimir Putin...*; E.M. Marciniak, *Badanie kompetencji przywódców politycznych (casus Michaiła Gorbaczowa)*, w: *Przywództwo, elity i transformacje w krajach WNP. Problemy metodologii badań*, pod red. T. Bodio, Warszawa 2010.

²⁷ M.M. Dziekan, *Saddam Husajn: megalomania i terror*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość...*

²⁸ A. Czajowski, *Michaił Gorbaczow, Borys Jelcyn, Władimir Putin...*

ko²⁹; Laurent Kabila³⁰; Joseph Kabila³¹; Muammar Kaddafi³²; Kim Dae Jung³³; Kim Young Sam³⁴; Vaclav Klaus³⁵; Helmut Kohl³⁶; Aleksander Łukaszenko³⁷; John Garang de Mabior³⁸; Nelson Mandela³⁹; Vladimir Meciar⁴⁰; Dimitrij Miedwiediew⁴¹; Slobodan Milosevic⁴²; Evo Morales⁴³; Rhodriego Morgana⁴⁴; Nursułtan Nazarbajew⁴⁵; Olof Palme⁴⁶;

---

²⁹ B. Yanisiv, *Instytucja prezydenta na Ukrainie. Wady i zalety kadencji prezydenckiej Wiktora Juszczenko...*

³⁰ E.J. Jaremczuk, *Walka o przywództwo polityczne w Republice Demokratycznej Konga – Laurent Kabila i jego syn Kabila jr*, w: *Przywódcy i przywództwo we współczesnej Afryce...*

³¹ Tamże.

³² M. Bankowicz, *Muammar Kaddafi: arabski lider Czarnej Afryki?*, w: *Przywódcy i przywództwo we współczesnej Afryce...*

³³ G. Strnad, *Południowokoreańscy przywódcy polityczni w procesie demokracji...*

³⁴ Tamże.

³⁵ P. Żukiewicz, *Przywództwo jako proces. Przypadki powrotów politycznych Vaclava Klause i Vladimira Meciaru*, w: *Studia nad przywództwem politycznym...*

³⁶ A. Trzcielińska-Polus, *Konrad Adenauer – Helmut Kohl...*

³⁷ M. Czerwiński, *Aleksander Łukaszenko – model przywództwa a kształt systemu partyjnego Republiki Białorusi*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne...*

³⁸ M. Ząbek, *John Garang de Mabior narodowa ikona „Nowego Sudanu”*, w: *Przywódcy i przywództwo we współczesnej Afryce...*

³⁹ A. Żukowski, *Nelson Mandela – południowoafrykański mąż stanu*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość...*; A. Żukowski, *Przywódcy południowoafrykańscy dwóch epok: Jan Smuts i Nelson Mandela*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce...*

⁴⁰ P. Żukiewicz, *Przywództwo jako proces. Przypadki powrotów politycznych Vaclava Klause i Vladimira Meciaru...*

⁴¹ B. Pietrzko, *Prezydentura Putina a prezydentura Miedwiediewa...*

⁴² M. Korzeniewska-Wiszniewska, *Slobodan Milosevic – od przywódcy narodowego do zbrodniarza wojennego*, w: *Studia nad przywództwem politycznym...*

⁴³ I. Mogilnicka, *Nowa era przywódców typu rewolucyjnego...*

⁴⁴ B.H. Toszek, *Przywództwo na miarę możliwości. Wizja postdemolucyjnej Walii w programie politycznym Rhodriego Morgana*, w: *Kryzys przywództwa...*

⁴⁵ M. Sudoł-Szczepaniak, *„Skazany na sukces”. Kariera polityczna Nursułtana Nazarbajewa*, w: *Gra w przywództwo...*

⁴⁶ B.H. Toszek, *Wpływ osobowości politycznej Olofa Palmego na ukształtowanie nowoczesnego modelu przywództwa partyjnego w Szwecji*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne...*

Theodor Roosevelt⁴⁷; Roh Tae Woo⁴⁸; Thomas Sankara⁴⁹; Robert Schuman⁵⁰; Leopold Sedar Senghor⁵¹; Antanas Smetona⁵²; Jan Smuts⁵³.

Można także wskazać na przykłady porównań przywódców politycznych: L. Kaczyński – D. Tusk⁵⁴; L. Wałęsa – L. Kaczyński⁵⁵; M. Gorbaczow – B. Jelcyn – W. Putin⁵⁶; W. Putin – D. Miedwiediew⁵⁷; S. Berlusconi – W. Putin – H. Chávez⁵⁸; H. Chávez – E. Morales⁵⁹; K. Adenauer – H. Kohl⁶⁰; V. Klaus – V. Meciar⁶¹; L. Kabila – J. Kabila⁶²; J. Smuts – N. Mandela⁶³; Chun Doo Hwan – Roh Tae Woo – Kim Young Sam – Kim Dae Jung⁶⁴.

⁴⁷ K. Gruszko, *Przywódtwo Theodora Roosevelta a globalne wyzwania w polityce Stanów Zjednoczonych na początku XX wieku*, w: *Studia nad przywództwem politycznym...*

⁴⁸ G. Strnad, *Południowokoreańscy przywódcy polityczni w procesie demokracji...*

⁴⁹ B. Ndiaye, *Thomas Sankara – Utracona nadzieja Afryki*, w: *Przywódcy i przywództwo we współczesnej Afryce...*

⁵⁰ M. Molendowska, *Robert Schuman – wzór skutecznego przywództwa europejskiego*, w: *Studia nad przywództwem politycznym...*

⁵¹ I.A. Ndiaye, *Dialog między Afryką a Europą. Leopold Sedar Senghor – duchowy przywódca, polityk, filozof*, w: *Przywódcy i przywództwo we współczesnej Afryce...*

⁵² D.M. Dzierżek, *Antanas Smetona – litewski wariant przywództwa politycznego w systemie autorytarnym*, w: *Kryzys przywództwa...*

⁵³ A. Żukowski, *Jan Smuts – przywódca nie tylko południowoafrykański*, w: *Przywódcy i przywództwo we współczesnej Afryce...*; A. Żukowski, *Przywódcy południowoafrykańscy dwóch epok...*

⁵⁴ A. Szczudlińska-Kanoś, *Wizerunek przywódcy w wyborach...*

⁵⁵ A. Połynkiewicz, *Przywódcą pravicowy w Polsce na przykładzie Lecha Wałęsy i Lecha Kaczyńskiego...*

⁵⁶ A. Czajowski, *Michaił Gorbaczow, Borys Jelcyn, Władimir Putin...*

⁵⁷ B. Pietrzko, *Prezydentura Putina a prezydentura Miedwiediewa...*

⁵⁸ R. Sajna, *Berlusconi, Putin, Chavez – trzy modele przywództwa telewizyjnego...*

⁵⁹ I. Mogilnicka, *Nowa era przywódców typu rewolucyjnego...*

⁶⁰ A. Trzcielińska-Polus, *Konrad Adenauer – Helmut Kohl...*

⁶¹ P. Żukiewicz, *Przywódtwo jako proces...*

⁶² E.J. Jaremczuk, *Walka o przywództwo polityczne w Republice Demokratycznej Konga...*

⁶³ A. Żukowski, *Przywódcy południowoafrykańscy dwóch epok...*

⁶⁴ G. Strnad, *Południowokoreańscy przywódcy polityczni w procesie demokracji...*

4. Przywództwo polityczne na poziomie lokalnym

Zagadnienie związane z przywództwem politycznym na poziomie lokalnym jest poruszane w 42 artykułach (około 12% wszystkich). W tej kategorii zróżnicowanie problematyki jest bardzo duże. Często nie pojawia się w tytule lub treści termin przywództwo polityczne, lecz lider, lider polityczny czy lider lokalny. Zdarza się także, że jest użyty ten termin, choć nie znajduje to wyraźnego odzwierciedlenia w treści. W związku z tym trudno było podjąć decyzję o zaliczeniu bądź nie do poniższej klasyfikacji. Jednak dążąc do ukazania szerokiego obrazu literatury przedmiotu, zwyciężyło stanowisko jak najbardziej obszernego ujęcia.

Wśród tych opracowań można wyróżnić te, które odnoszą się do szeroko rozumianego kontekstu:

- samorządu terytorialnego w Polsce lub na świecie⁶⁵;
- polityków, liderów, przywódców lokalnych⁶⁶.

---

⁶⁵ U. Bronisz, *Władze samorządowe w Holandii*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008; P. Gaiński, *Rola burmistrza w funkcjonowaniu gminy miejsko-wiejskiej na przykładzie Sokółki*, w: *Przywództwo lokalne...*; J. Kowalik, *Wójt, burmistrz, prezydent miast – przywódca lokalny czy menedżer*, w: *Studia nad przywództwem...*; J. Kowalik, *Wójt, burmistrz, prezydent miasta – między politykiem a menedżerem*, w: *Kryzys przywództwa...*; K. Kuć-Czajkowska, *Od administrowania po zarządzanie i przedsiębiorczość. Możliwość dynamizacji rozwoju Warszawy*, w: *Przywództwo lokalne...*; A. Lipska, *Wójt, burmistrz, prezydent – lokalni liderzy polityczni czy menadżerowie?*, w: *Przywództwo lokalne...*; S. Michałowski, *Uwarunkowania pełnienia ról przywódczych w samorządzie terytorialnym*, w: *Przywództwo lokalne...*; J. Mikołajczyk, *Teoretyczne aspekty przywództwa w samorządzie gminnym i problemy jego realizacji na tle nowych koncepcji uprawiania polityki lokalnej*, w: *Studia nad przywództwem...*; A. Pawłowska, *Burmistrz i boss – instytucjonalne i społeczne źródła przywództwa w miastach amerykańskich*, w: *Kryzys przywództwa...*; A. Pawłowska, *Modele przywództwa w miastach amerykańskich*, w: *Przywództwo lokalne...*; A. Pawłowska, *Prawno-instytucjonalny wymiar przywództwa lokalnego (na przykładzie wybranych państw)*, w: *Model przywództwa...*; I. Pankevych, *Przywództwo lokalne w świetle nowelizacji ustawodawstwa wyborczego Ukrainy*, w: *Przywództwo*

5. Teoria przywództwa politycznego

Ostatnim, najmniej licznym z wyróżnionych kierunków, jest ten uwzględniający teoretyczne aspekty przywództwa politycznego. Do tej kategorii zostały zaliczone te artykuły, które zawierają próby

lokalne...; M. Rabczewska, *Społeczne aspekty bezpośrednich wyborów wójta, burmistrza i prezydenta miasta*, w: *Przywództwo lokalne...*; K. Radzik, *Ewolucja instytucji przywództwa w samorządzie brytyjskim*, w: *Przywództwo lokalne...*; K. Radzik, *Liderzy, partnerzy czy politycy? Pozycja i rola radnych w samorządzie angielskim po 1997 roku*, w: *Władza i przywództwo polityczne w demokracji*, pod red. E. Nowak, D. Litwin-Lewandowskiej, Lublin 2010; L. Rajca, *Lokalne przywództwo polityczne w wybranych państwach anglosaskich*, w: *Studia nad przywództwem...*; M. Sakowicz, *E-demokracja a przywództwo lokalne*, w: *Przywództwo lokalne...*; P. Swianiewicz, *Nowe koncepcje zarządzania i polityki miejskiej w świadomości liderów lokalnych w Polsce*, w: *Przywództwo lokalne...*

⁶⁶ E. Bogacz-Wojtanowska, K. Peter-Bombik, *Lokalne organizacje pozarządowe lokalni liderzy polityczni – wybrane przykłady z województwa małopolskiego*, w: *Przywództwo lokalne...*; J. Bartkowski, *Zmiany w obrazie idealnego polityka lokalnego w okresie 1966–2001*, w: *Model przywództwa...*; K. Dojwa, *Sottysi. Liderzy lokalni wspólnoty wiejskiej zorientowani na władzę lokalną?*, w: *Władza i przywództwo...*; W. Durka, B. Klepajczuk, S. Kołodziejczak, A. Terelak, *Liderzy lokalni w procesie odnowy wsi. Odniesienia socjologiczne*, w: *Model przywództwa...*; K. Gajdka, *Jak skutecznie kreować wizerunek lokalnego lidera – na przykładzie prezydenta Katowic Piotra Uszoka*, w: *Przywództwo lokalne...*; A. Ilców, *Liderzy lokalni. Kampania Rafała Dutkiewicza w wyborach samorządowych 2006 roku*, w: *Przywództwo lokalne...*; S. Kamińska-Berezowska, M. Suchacka, *Kulturowe uwarunkowania kobiecego przywództwa w świetle badań jakościowych śląskich elit*, w: *Model przywództwa...*; K. Kowalczyk, *Prezydent Szczecina – Piotr Krzystek. Wizerunek, osobowość i przywództwo polityczne*, w: *Władza i przywództwo...*; M. Łacek, *Kreowanie wzoru lidera w społecznościach lokalnych*, w: *Przywództwo lokalne...*; L. Matuszewska, *Bezimienni liderzy kampanii obywatelskiej PORA w miastach Ukrainy podczas „pomarańczowej rewolucji”*, w: *Przywództwo lokalne...*; K. Mieczkowska-Czerniak, *Rola mediów w kształtowaniu wizerunku lokalnych przywódców*, w: *Przywództwo lokalne...*; J. Nocoń, *Kryteria wyłaniania lokalnych liderów politycznych*, w: *Przywództwo lokalne...*; A. Pasko, *Lokalny wymiar władzy centralnej. I sekretarze KW PZPR w Białymstoku w latach 1948–1956*, w: *Model przywództwa...*; R. Podgórzńska, *Legenda a rzeczywistość. Lokalny wymiar przywództwa na przykładzie Mariana Jurczyka*, w: *Model przywództwa...*; K. Radzik, *Opinia publiczna wobec bezpośrednich wyborów liderów lokalnych (studium porównawcze samorządu terytorialnego w Anglii i Polsce)*, w: *Model przywództwa...*; M.W. Sienkiewicz, *Rola liderów lokalnych w rozwoju gmin w Polsce*, w: *Przywództwo lokalne...*; M. Sikora-Gaca,

definiowania tytułowego pojęcia, określenia jego ram, cech charakterystycznych, typów i form, a także podstawowej terminologii oraz relacji z innymi zbieżnymi pojęciami. Zabiegi te mogą przybliżyć do eksplanacji pojęcia i wprowadzają kolejne elementy do teorii przywództwa politycznego.

Oczywiście jedne czynią to w sposób bardziej indywidualny, dążąc do przedstawienia autorskiego postrzegania przywództwa politycznego. Inne z kolei nie prezentują własnych klasyfikacji czy prób definicji, lecz przywołują różne stanowiska. Niemniej jednak, każdy z nich w pewien sposób nawiązuje do podstaw teoretycznych przywództwa politycznego i został zakwalifikowany do tej kategorii. Do opracowań, które spośród wszystkich w największym stopniu dążą do ukazania dylematów teorii przywództwa politycznego można zaliczyć 31 tekstów (około 9%)⁶⁷.

Liderzy w środowisku lokalnym, w: *Liderzy i przywódcy...*; W. Stankiewicz, *Liderzy społeczni, lokalni i polonijni*, w: *Liderzy i przywódcy...*; E. Subocz, *Cechy i rola liderów organizacji pozarządowych w aktywizowaniu społeczności lokalnej w opiniach działaczy pozarządowych z terenu Warmii i Mazur*, w: *Przywództwo lokalne...*; W. Szewo, *Wizerunki kandydatów na prezydenta Lublina w wyborach 2006 roku*, w: *Przywództwo lokalne...*; Ł. Tomczak, *Wizerunek przywódcy lokalnego – na przykładzie kandydata Lewicy i Demokratów na prezydenta Szczecina Jacka Piechoty*, w: *Przywództwo lokalne...*; B. Węglarz, *Piętnaście lat z mandatem. Obraz liderów wspólnot lokalnych w woj. małopolskim*, w: *Model przywództwa...*; P. Woronko, *Lokalni liderzy w gminie Wolin*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne...*; W. Woźniak, *Przywódcą lokalny versus media – działania kreacyjne*, w: *Przywództwo lokalne...*

⁶⁷ M. Bednarz, *Przywództwo polityczne jako kategoria relatywistyczna*, w: *Przywództwo polityczne a przywództwo polonijne. Między teorią a praktyką*, pod red. J. Knopka, Koszalin 2011; T. Bodio, *Przywództwo polityczne w obliczu wyzwań transformacyjnych*, w: *Przywództwo polityczne*, pod red. T. Bodio, „Studia Politologiczne”, Vol. 5, Warszawa 2001; A. Bronowicka, A. Głębocka, *Przewodzenie polityczne. Perspektywa psychologii politycznej – teoria stawania się przywódcą politycznym, style przewodzenia*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie...*; W. Dohnal, *Władza i autorytet. Przywództwo polityczne w ujęciu antropologicznym*, w: *Lider, Manager, Oportunist – współczesne koncepcje przywództwa*, pod red. K. Kasianiuka, Warszawa 2008; B. Feder, *Kiedy lider staje się przywódcą? Nowe źródła przywództwa*, w: *Lider...*; D. Góra-Szopiński, *Wzorce nadzoru przywództwa*, w: *Studia nad przywództwem...*; M. Hartliński, *Teoretyczne aspekty przywództwa politycznego w kontekście współczesnej Afryki*, w: *Przywódcy*

6. Przywództwo polityczne w poszczególnych państwach i regionach

Kolejną kategorią, którą można wyróżnić, a także zaliczyć do niej wiele artykułów, jest tematyka przywództwa politycznego w kontekście konkretnych państw. Jest to czwarta pod względem liczebności grupa, licząca 19 pozycji (około 5%).

Opracowania te różnią się od analiz przywódców politycznych wykazanych powyżej, gdyż nie koncentrują się znacząco na poszcze-

i przywództwo...; M. Hartliński, *Teoretyczne wyznaczniki analizy przywództwa w krajach WNP*, w: *Przywództwo, elity...*; G. Indulski, *Jeśli nie przywódca, to kto?*, w: *Przywództwo polityczne...*; U. Jakubowska, *Czym jest przywództwo polityczne?*, w: *Przywództwo polityczne...*; M. Jeziński, *Bogowie i demony. Fenomen przywództwa a marketing polityczny*, w: *Gra w przywództwo...*; B. Kaczmarek, *Przywództwo polityczne a przywództwo organizacyjne*, w: *Przywództwo polityczne...*; E.M. Marciniak, *Badanie kompetencji przywódców politycznych (casus Michaiła Gorbaczowa)...*; E.M. Marciniak, *Kompetencje przywódcy politycznego*, w: *Przywództwo polityczne...*; P. Obacz, *Systemowe źródła kryzysu przywództwa politycznego*, w: *Kryzys przywództwa...*; K. Pałeczki, *Przywództwo jako kategoria teoretyczna i przedmiot społecznych oczekiwań*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie...*; K. Pałeczki, *Wokół przywództwa politycznego – ramy dyskursu*, w: *Studia nad przywództwem...*; Ł. Paw, *Profilowanie psychologiczne przedstawicieli władzy – wytyczne do analizy przywódców i elit politycznych Federacji Rosyjskiej*, w: *Przywództwo, elity...*; J. Potulski, *Przywództwo narcystyczne jako specyficzna cecha wieku informacji*, w: *Studia nad przywództwem...*; J. Przybył, *Przywództwo sytuacyjne w polityce*, w: *Kryzys przywództwa...*; L. Rubisz, *Ideologiczna legitymizacja przywództwa politycznego*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie...*; A. Sepkowski, *Przywództwo transformacyjne*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne...*; J. Sielski, *Teoretyczne ujęcie przywództwa politycznego, Studium przypadku – Polska*, w: *Kryzys przywództwa...*; J. Sielski, *Typologia podmiotów polityki ze względu na zasięg wpływu*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne...*; M.W. Sienkiewicz, *Rola liderów lokalnych w rozwoju gmin w Polsce...*; W. Stankiewicz, *Przywództwo polityczne a przywództwo społeczne*, w: *Przywództwo polityczne a przywództwo polonijne...*; W. Szostak, *Przywództwo polityczne a „wodzostwo”*, w: *Studia nad przywództwem...*; J. Sztumski, *Przywództwo a zwierzchnictwo w ugrupowaniach politycznych*, w: *Studia nad przywództwem...*; J. Zdański, *Przywództwo polityczne – poszukiwanie optymalnego modelu*, w: *Studia nad przywództwem...*; K. Zuba, *Przywództwo w teorii nauk politycznych*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie...*; J. Ziółkowski, *Metodologiczne problemy badań nad autorytetem politycznym w społeczeństwach transformacji systemowej (na przykładzie Federacji Rosyjskiej)*, w: *Przywództwo, elity...*

gólnych przywódcach, lecz w ich tytule i treści ukazany zostaje szerszy kontekst. Posługują się one kategorią przywództwa politycznego dla opisu procesów politycznych i społecznych we wskazanych państwach i regionach.

W jej ramach można odnaleźć teksty mówiące o następujących państwach, takich jak: Algieria⁶⁸; Białoruś⁶⁹; Japonia⁷⁰; Kazachstan⁷¹; Osetia Południowa⁷²; Rosja⁷³; Stany Zjednoczone⁷⁴; Ukraina⁷⁵. Ukazany jest także kontekst regionów i kontynentów, takich jak: Afryka⁷⁶; Azja⁷⁷; demokracje latynoamerykańskie⁷⁸; państwa postjugosłowiańskie (Bośnia i Hercegowina, Słowenia, Serbia, Chor-

---

⁶⁸ A. Romejko, *Elity władzy we współczesnej Algierii*, w: *Przywódcy i przywództwo...*

⁶⁹ M. Podolak, *Model przywództwa w systemie autorytarnym Republiki Białoruś*, w: *Kryzys przywództwa...*

⁷⁰ K. Żakowski, *Kryzys przywództwa w Japonii w latach 2006–2009*, w: *Kryzys przywództwa...*

⁷¹ P. Załęski, *Psychohisteryczne uwarunkowania przywództwa politycznego w Kazachstanie (wybrane aspekty)*, w: *Przywódtwo polityczne...*

⁷² P. Sieradzan, *Przywódtwo i elity władzy w Osetii Południowej*, w: *Kryzys przywództwa...*

⁷³ A.R. Bartnicki, *Model dwuwładzy w poradzieckiej Rosji – anomalia systemu czy odpowiedź na wyzwania transformacji?*, w: *Kryzys przywództwa...*; J. Ćwiek-Karpowicz, *Ewolucja elit władzy – podobieństwa i różnice strukturalne*, w: *Przywódtwo i elity polityczne...*; P. Timofiejuk, *Prolegomena do rosyjskiego modelu przywództwa partyjnego*, w: *Gra w przywództwo...*; J. Zaleśny, *Przywódtwo Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej. Aspekty analizy prawnoustrojowej*, w: *Kryzys przywództwa...*

⁷⁴ Z. Lewicki, *Prezydent Stanów Zjednoczonych jako przywódca*, w: *Przywódtwo polityczne. Teorie...*

⁷⁵ K. Potyahaylo, *Kryzys przywództwa politycznego we współczesnej Ukrainie*, w: *Kryzys przywództwa...*

⁷⁶ D. Gemechu, *Dożywotnie przywództwo polityczne a konflikty w Afryce*, w: *Przywódcy i przywództwo...*

⁷⁷ A. Chodubski, *Wektory przemian cywilizacyjnych a funkcjonowanie elit politycznych i ich przywódców w Azji Centralnej*, w: *Przywódtwo, elity...*; B. Piełiński, *Technokratyczne przywództwa. Władza w Azji Wschodniej*, w: *Gra w przywództwo...*

⁷⁸ J.K. Kaczyńska, *Przywódtwo polityczne w demokracjach latynoamerykańskich*, w: *Model przywództwa...*

wacja, Czarnogóra, Macedonia)⁷⁹; państwa poradzieckie⁸⁰; Wspólnota Niepodległych Państw⁸¹.

7. Przywództwo partyjne

Wśród wyróżnionych kierunków badań znajduje się także przywództwo partyjne. Problematyka tego typu przywództwa politycznego została poddana analizie 17 razy (około 5%). Są to artykuły dotyczące głównie tematyki przywódców partyjnych, a także warunkowań organizacyjnych partii politycznych.

W największym stopniu uwaga skupia się na przykładzie Polski, o czym świadczy treść większości artykułów⁸². Wśród tej kate-

⁷⁹ J. Wojnicki, *Kwestia przywództwa w państwach postjugosłowiańskich*, w: *Model przywództwa...*

⁸⁰ J. Zalesny, *Instytucjonalizacja przywództwa politycznego w państwach poradzieckich*, w: *Przywództwo, elity...*

⁸¹ J. Sielski, *Wzory osobowościowe przywódców politycznych krajów WNP (propozycje konceptualne)*, w: *Przywództwo, elity...*; A. Wierzbicki, *Przywództwo i elity krajów WNP w perspektywie badań etnopolitycznych*, w: *Przywództwo, elity...*

⁸² T. Bichta, *Istota przywództwa partyjnego i procedury legitymizacji liderów – analiza na przykładzie polskich ugrupowań parlamentarnych po roku 1989*, w: *Kryzys przywództwa...*; T. Bichta, *Typy i style przywództwa politycznego. Przywództwo w partiach politycznych w Polsce*, w: *Władza i przywództwo polityczne...*; M. Borowicz, *Profil kompetencyjny współczesnego lidera partii. Analiza kryteriów formalnych polskich liderów partyjnych w latach 2001–2007*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne...*; M. Hartliński, *Przewodniczący partii politycznej na poziomie lokalnym jako przywódca polityczny*, w: *Gra w przywództwo...*; M. Hartliński, *Przywództwo partyjne na poziomie lokalnym. Przybliżenie relacji interpersonalnych*, w: *Przywództwo lokalne...*; M. Hartliński, *Teoretyczne i empiryczne determinanty przywództwa partyjnego na poziomie lokalnym*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne...*; K. Kik, *Lewica w III RP: kryzys przywództwa*, w: *Gra w przywództwo...*; E. Maj, *Prawicowy przywódca polityczny w Polsce – model neoendecki*, w: *Władza i przywództwo...*; P. Maj, *Przywództwo partyjne w Polsce (1989–2010)*, w: *Kryzys przywództwa...*; M. Myśliwiec, *Problem przywództwa w partiach etnoregionalnych*, w: *Kryzys przywództwa...*; K. Sobolewska-Myślik, B. Kosowska-Gąstoł, P. Borowiec, *Przywództwo w polskich partiach politycznych w świetle analizy struktury i charakteru naczelnych władz partyjnych*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne...*; L. Ślepowroński, *Socjalizacja polityczna a idealny kandydat na lidera partyjnego*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne...*

gorii można wskazać na analizy w kontekście Mołdawii⁸³, Kazachstanu i Kirgistanu⁸⁴, Rosji⁸⁵, Szkocji⁸⁶ oraz Wielkiej Brytanii⁸⁷.

Nie jest to zatem kierunek badań szeroko eksponowany. Jest on jednak zauważalny i możliwy do wyodrębnienia spośród wszystkich opracowań w publikacjach zbiorowych. Co warto podkreślić, że jest to jedyny typ przywództwa politycznego poruszany na łamach monografii zbiorowych w Polsce.

8. Podsumowanie

Przywództwo polityczne coraz częściej staje się przedmiotem badań, na co wskazuje rosnąca liczba wydawanych na ten temat opracowań. W 15 wymienionych książkach znajdują się 354 artykuły, co daje podstawę do pierwszych prób wskazania na główne trendy analiz.

Pierwsza publikacja ukazała się w 2001 roku. W ciągu kolejnych lat ich liczba rosła, szczególnie od 2008 roku, gdyż opublikowano wówczas 12 książek (2001 – 1; 2004 – 1; 2006 – 1; 2008 – 5; 2010 – 3; 2011 – 4). Zwracając uwagę na redaktorów, można dostrzec, że najczęściej razy podjął się tego zadania T. Bodio (w sumie 3–2 razy samodzielnie i 1 raz jako współredaktor).

Po analizie treści 354 artykułów z wymienionych publikacji zbiorowych, można wskazać na pięć kierunków badań nad przywództwem politycznym. Są to: przywódcy polityczni (55 artykułów);

⁸³ M. Sikora-Gaca, *Przywództwo Partii Komunistycznej w Mołdawii*, w: *Przywództwo polityczne a przywództwo polonijne...*

⁸⁴ W. Jakubowski, P. Załęski, *Elity partyjne Kazachstanu i Kirgistanu*, w: *Przywództwo i elity polityczne...*

⁸⁵ P. Timofiejuk, *Prolegomena do rosyjskiego modelu przywództwa partyjnego...*

⁸⁶ T. Czapiewski, *Liderzy partii politycznych w Szkocji*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne...*

⁸⁷ I. Zielińska, *Przywódca partii w brytyjskim systemie politycznym*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne...*

przywództwo polityczne na poziomie lokalnym (42); teoria przywództwa politycznego (31); przywództwo polityczne w poszczególnych państwach i regionach (19); przywództwo partyjne (17).

Najszerzej opisywanym problemem są przywódcy polityczni, gdyż w 55 tekstach (15% wszystkich) przedstawionych zostało 51 polityków. Większość przypadków dotyczy polityków zagranicznych (40), a tylko 11 – polskich. Najczęściej opisywani są L. Kaczyński (5 razy) oraz W. Putin (5 razy). Pojawiają się także opracowania porównujące dwóch lub trzech przywódców politycznych.

Kolejnym kierunkiem analiz jest przywództwo polityczne na poziomie lokalnym. Autorzy posługujący się tytułową kategorią napisali 42 teksty na ten temat (12% wszystkich). Przede wszystkim skupiali się aspekcie samorządu terytorialnego w Polsce i na świecie oraz politykach, liderach i przywódcach lokalnych.

Możliwe było także wyodrębnienie tekstów nawiązujących do teoretycznych aspektów przywództwa politycznego. W 31 opracowaniach autorzy nawiązują do klasyfikacji czy też definicji omawianego pojęcia. Dążą do wskazania lub usystematyzowania pewnych punktów w dyskursie na ten temat.

Zainteresowaniem badaczy cieszyły się także kwestie przywództwa politycznego w poszczególnych państwach i regionach. Posługując się tą kategorią, opublikowanych zostało 19 tekstów. Dotyczą one zarówno pojedynczych państw, jak i regionów czy kontynentów.

Najmniej licznym kierunkiem badań spośród wyróżnionych kategorii, jest tematyka przywództwa partyjnego, której poświęcono 17 tekstów. Skupiono się zarówno na Polsce, jak i również na innych państwach.

Tym samym można stwierdzić, że tematyka przywództwa politycznego jest obecna w polskiej literaturze politologicznej. Dowodem czego są liczne publikacje zbiorowe i zawarte w nich artykuły. Natomiast powyższa analiza umożliwiła wyodrębnienie pięciu głównych kierunków badań.

Nadal jednak pozostaje pytanie, czy zwiększająca się liczba opracowań posługujących się kategorią przywództwa politycznego, przybliżyła do uchwycenia jego istoty, czy wręcz przeciwnie, oddala i rozmywa jego naturę.

BIBLIOGRAFIA

- Bachrynowski S., *Polityka „non violence”, czyli model przywództwa politycznego Mahatmy Gandhiego*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Bankowicz M., *Muammar Kaddafi: arabski lider Czarnej Afryki?*, w: *Przywódcy i przywództwo we współczesnej Afryce*, pod red. A. Żukowskiego, „Forum Politologiczne”, Tom 7, Olsztyn 2008.
- Bankowicz M., *Przywódcy polityczni współczesnego świata. Mężowie stanu, demokraci i tyrani*, Kraków 2007.
- Bartkowski J., *Zmiany w obrazie idealnego polityka lokalnego w okresie 1966–2001*, w: *Model przywództwa. Wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy*, pod red. A.K. Piaseckiego, Kraków 2006.
- Bartnicki A.R., *Model dwuwładzy w poradzieckiej Rosji – anomalia systemu czy odpowiedź na wyzwania transformacji?*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Bednarz M., *Przywództwo polityczne jako kategoria relatywistyczna*, w: *Przywództwo polityczne a przywództwo polonijne. Między teorią a praktyką*, pod red. J. Knopka, Koszalin 2011.
- Bichta T., *Istota przywództwa partyjnego i procedury legitymizacji liderów – analiza na przykładzie polskich ugrupowań parlamentarnych po roku 1989*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Bichta T., *Typy i style przywództwa politycznego. Przywództwo w partiach politycznych w Polsce*, w: *Władza i przywództwo polityczne w demokracji*, pod red. E. Nowak, D. Litwin-Lewandowskiej, Lublin 2010.
- Biernat T., *Józef Piłsudski – Lech Wałęsa. Paradoks charyzmatycznego przywództwa*, Toruń 2000.
- Biernat T., *Przywództwo Lecha Wałęsy zaprzeczeniem teorii przywództwa*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość*, pod red. L. Rubisza, K. Zuby, Toruń 2004.

- Bodio T., *Przywództwo polityczne w obliczu wyzwań transformacyjnych*, w: *Przywództwo polityczne*, pod red. T. Bodio, „Studia Politologiczne”, Vol. 5, Warszawa 2001.
- Bogacz-Wojtanowska, K. Peter-Bombik, *Lokalne organizacje pozarządowe lokalni liderzy polityczni – wybrane przykłady z województwa małopolskiego*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.
- Borowicz M., *Profil kompetencyjny współczesnego lidera partii. Analiza kryteriów formalnych polskich liderów partyjnych w latach 2001–2007*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne*, pod red. J. Sielskiego, M. Czerwińskiego, Toruń 2008.
- Bronisz U., *Władze samorządowe w Holandii*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.
- Bronowicka A., Głębocka A., *Przewodzenie polityczne. Perspektywa psychologii politycznej – teoria stawania się przywódcą politycznym, style przewodzenia*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość*, pod red. L. Rubisza, K. Zuby, Toruń 2004.
- Chazbijewicz S., *Mustafa Dżemilew jako przywódca ruchu narodowego Tatarów krymskich*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Chazbijewicz S., *Faruk I – ostatni król Egiptu*, w: *Przywódcy i przywództwo we współczesnej Afryce*, pod red. A. Żukowskiego, „Forum Politologiczne”, Tom 7, Olsztyn 2008.
- Chodubski A., *Wektory przemian cywilizacyjnych a funkcjonowanie elit politycznych i ich przywódców w Azji Centralnej*, w: *Przywództwo, elity i transformacje w krajach WNP. Problemy metodologii badań*, pod red. T. Bodio, Warszawa 2010.
- Ćwiek-Karpowicz J., *Ewolucja elit władzy – podobieństwa i różnice strukturalne*, w: *Przywództwo i elity polityczne w krajach WNP*, pod red. T. Bodio, W. Jakubowskiego, Warszawa 2010.
- Czajowski A., *Michaił Gorbaczow, Borys Jelcyn, Władimir Putin. Rodzaje prezydentury*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość*, pod red. L. Rubisza, K. Zuby, Toruń 2004.
- Czapiewski T., *Liderzy partii politycznych w Szkocji*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne*, pod red. J. Sielskiego, M. Czerwińskiego, Toruń 2008.
- Czerwiński M., *Aleksander Łukaszenko – model przywództwa a kształt systemu partyjnego Republiki Białorusi*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne*, pod red. J. Sielskiego, M. Czerwińskiego, Toruń 2008.

- Dohnal W., *Władza i autorytet. Przywództwo polityczne w ujęciu antropologicznym*, w: *Lider, Manager, Oportunista – współczesne koncepcje przywództwa*, pod red. K. Kasianiuka, Warszawa 2008.
- Dojwa K., *Sołtysi. Liderzy lokalni wspólnoty wiejskiej zorientowani na władzę lokalną?*, w: *Władza i przywództwo polityczne w demokracji*, pod red. E. Nowak, D. Litwin-Lewandowskiej, Lublin 2010.
- Durka W., Klepajczuk B., Kołodziejczak S., Terelak A., *Liderzy lokalni w procesie odnowy wsi. Odniesienia socjologiczne*, w: *Model przywództwa. Wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy*, pod red. A.K. Piaseckiego, Kraków 2006.
- Dziekan M.M., *Saddam Husajn: megalomania i terror*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość*, pod red. L. Rubisza, K. Zuby, Toruń 2004.
- Dzierżek D.M., *Antanas Smetona – litewski wariant przywództwa politycznego w systemie autorytarnym*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Feder B., *Kiedy lider staje się przywódcą? Nowe źródła przywództwa*, w: *Lider, Manager, Oportunista – współczesne koncepcje przywództwa*, pod red. K. Kasianiuka, Warszawa 2008.
- Fiszer J.M., *Władimir Putin – dlaczego zaufała mu cała Rosja? Specyficzne formy przywództwa politycznego*, w: *Przywództwo i elity polityczne w krajach WNP*, pod red. T. Bodio, W. Jakubowskiego, Warszawa 2010.
- Gaiński P., *Rola burmistrza w funkcjonowaniu gminy miejsko-wiejskiej na przykładzie Sokółki*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.
- Gajdka K., *Jak skutecznie kreować wizerunek lokalnego lidera – na przykładzie prezydenta Katowic Piotra Uszoka*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.
- Gemechu D., *Dożywotnie przywództwo polityczne a konflikty w Afryce*, w: *Przywódcy i przywództwo we współczesnej Afryce*, pod red. A. Żukowskiego, „Forum Politologiczne”, Tom 7, Olsztyn 2008.
- Gola B., *Generał Franco. Problem prawowitości władzy*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość*, pod red. L. Rubisza, K. Zuby, Toruń 2004.
- Góra-Szopiński D., *Wzorce nadzoru przywództwa*, w: *Studia nad przywództwem politycznym. Ustalenia metodologiczne i praktyka*, pod red. A. Kasińskiej-Metryki, Toruń 2011.
- Graża D., *Przywództwo gospodarcze Leszka Balcerowicza podczas przygotowania i wdrażania programu reform systemowych gospodarki w 1989 roku*, w: *Gra w przywództwo – jak zdobyć i utrzymać władzę*, pod red. B. Szklarskiego, Warszawa 2008.

- Gruszko K., *Przywództwo Theodora Roosevelta a globalne wyzwania w polityce Stanów Zjednoczonych na początku XX wieku*, w: *Studia nad przywództwem politycznym. Ustalenia metodologiczne i praktyka*, pod red. A. Kasińskiej-Metryki, Toruń 2011.
- Hartliński M., *Przywództwo partyjne w Polsce*, Toruń 2011.
- Hartliński M., *Teoretyczne aspekty przywództwa politycznego w kontekście współczesnej Afryki*, w: *Przywódcy i przywództwo we współczesnej Afryce*, pod red. A. Żukowskiego, „Forum Politologiczne”, Tom 7, Olsztyn 2008.
- Hartliński M., *Teoretyczne i empiryczne determinanty przywództwa partyjnego na poziomie lokalnym*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne*, pod red. J. Sielskiego, M. Czerwińskiego, Toruń 2008.
- Hartliński M., *Teoretyczne wyznaczniki analizy przywództwa w krajach WNP, Przywództwo, elity i transformacje w krajach WNP. Problemy metodologii badań*, pod red. T. Bodio, Warszawa 2010.
- Hartliński M., *Przewodniczący partii politycznej na poziomie lokalnym jako przywódca polityczny*, w: *Gra w przywództwo – jak zdobyć i utrzymać władzę*, pod red. B. Szklarskiego, Warszawa 2008.
- Hartliński M., *Przywództwo partyjne na poziomie lokalnym. Przybliżenie relacji interpersonalnych*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.
- Iłców A., *Liderzy lokalni. Kampania Rafała Dutkiewicza w wyborach samorządowych 2006 roku*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.
- Indulski G., *Jeśli nie przywódca, to kto?*, w: *Przywództwo polityczne*, pod red. T. Bodio, „Studia Politologiczne”, Vol. 5, Warszawa 2001.
- Jakubowska U., *Czym jest przywództwo polityczne?*, w: *Przywództwo polityczne*, pod red. T. Bodio, „Studia Politologiczne”, Vol. 5, Warszawa 2001.
- Jakubowski W., Załęski P., *Elity partyjne Kazachstanu i Kirgistanu*, w: *Przywództwo i elity polityczne w krajach WNP*, pod red. T. Bodio, W. Jakubowskiego, Warszawa 2010.
- Janowski K.B., *Kulturowe aspekty przywództwa politycznego*, w: *Studia nad przywództwem politycznym. Ustalenia metodologiczne i praktyka*, pod red. A. Kasińskiej-Metryki, Toruń 2011.
- Jaremczuk E.J., *Walka o przywództwo polityczne w Republice Demokratycznej Konga – Laurent Kabila i jego syn Kabila jr*, w: *Przywódcy i przywództwo we współczesnej Afryce*, pod red. A. Żukowskiego, „Forum Politologiczne”, Tom 7, Olsztyn 2008.

- Jeziński M., *Bogowie i demony. Fenomen przywództwa a marketing polityczny*, w: *Gra w przywództwo – jak zdobyć i utrzymać władzę*, pod red. B. Szklarskiego, Warszawa 2008.
- Kacperski K., *Przywódcza rola Józefa Piłsudskiego jako Naczelnika Państwa w procesie kreacji Sejmu Ustawodawczego (listopad 1918 – styczeń 1919)*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Kaczmarek B., *Przywództwo polityczne a przywództwo organizacyjne*, w: *Przywództwo polityczne*, pod red. T. Bodio, „Studia Politologiczne”, Vol. 5, Warszawa 2001.
- Kaczyńska J.K., *Przywództwo polityczne w demokracjach latynoamerykańskich*, w: *Model przywództwa. Wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy*, pod red. A.K. Piaseckiego, Kraków 2006.
- Kamińska-Berezowska S., Suchacka M., *Kulturowe uwarunkowania kobiecego przywództwa w świetle badań jakościowych śląskich elit*, w: *Model przywództwa. Wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy*, pod red. A.K. Piaseckiego, Kraków 2006.
- Kaszkur A., *Osobowość polityczna Jacka Kuronia*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne*, pod red. J. Sielskiego, M. Czerwińskiego, Toruń 2008.
- Kik K., *Lewica w III RP: kryzys przywództwa*, w: *Gra w przywództwo – jak zdobyć i utrzymać władzę*, pod red. B. Szklarskiego, Warszawa 2008.
- Kotras M., *Przywództwo polityczne na poziomie regionu. Przykład województwa łódzkiego*, Łódź 2009.
- Korzeniewska-Wiszniewska M., *Slobodan Milosevic – od przywódcy narodowego do zbrodniarza wojennego*, w: *Studia nad przywództwem politycznym. Ustalenia metodologiczne i praktyka*, pod red. A. Kasińskiej-Metryki, Toruń 2011.
- Kowalczyk K., *Prezydent Szczecina – Piotr Krzystek. Wizerunek, osobowość i przywództwo polityczne*, w: *Władza i przywództwo polityczne w demokracji*, pod red. E. Nowak, D. Litwin-Lewandowskiej, Lublin 2010.
- Kowalik J., *Wójt, burmistrz, prezydent miasta – między politykiem a menedżerem*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Kowalik J., *Wójt, burmistrz, prezydent miast – przywódca lokalny czy menedżer*, w: *Studia nad przywództwem politycznym. Ustalenia metodologiczne i praktyka*, pod red. A. Kasińskiej-Metryki, Toruń 2011.
- Kuć-Czajkowska K., *Od administrowania po zarządzanie i przedsiębiorczość. Możliwość dynamizacji rozwoju Warszawy*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajkowskiej, Lublin 2008.

- Kużelewska E., *Przywództwo Jacquesa Chiraca a nieudane referendum w sprawie ratyfikacji traktatu konstytucyjnego UE*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Lewicka K., *Zwycięstwo politycznej autopromocji – rzecz o Januszu Palikocie*, w: *Studia nad przywództwem politycznym. Ustalenia metodologiczne i praktyka*, pod red. A. Kasińskiej-Metryki, Toruń 2011.
- Lewicki Z., *Prezydent Stanów Zjednoczonych jako przywódca*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość*, pod red. L. Rubisza, K. Zuby, Toruń 2004.
- Lipska A., *Wójt, burmistrz, prezydent – lokalni liderzy polityczni czy menadżerowie?*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.
- Lisiakiewicz R., *Władimir Putin – droga do władzy*, w: *Model przywództwa. Wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy*, pod red. A.K. Piaseckiego, Kraków 2006.
- Łacek M., *Kreowanie wzoru lidera w społecznościach lokalnych*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.
- Maj E., *Prawicowy przywódca polityczny w Polsce – model neoendecki*, w: *Władza i przywództwo polityczne w demokracji*, pod red. E. Nowak, D. Litwin-Lewandowskiej, Lublin 2010.
- Maj P., *Przywództwo partyjne w Polsce (1989–2010)*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Magoska M., *Silvio Berlusconi – kontrowersyjny przywódca*, w: *Gra w przywództwo – jak zdobyć i utrzymać władzę*, pod red. B. Szklarskiego, Warszawa 2008.
- Marciniak E.M., *Badanie kompetencji przywódców politycznych (casus Michaiła Gorbaczowa)*, w: *Przywództwo, elity i transformacje w krajach WNP. Problemy metodologii badań*, pod red. T. Bodio, Warszawa 2010.
- Marciniak E.M., *Kompetencje przywódcy politycznego*, w: *Przywództwo polityczne*, pod red. T. Bodio, „Studia Politologiczne”, Vol. 5, Warszawa 2001.
- Marczewska-Rytka M., *Przywództwo polityczne Indiry Gandhi*, w: *Model przywództwa. Wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy*, pod red. A.K. Piaseckiego, Kraków 2006.
- Matuszewska L., *Bezimienni liderzy kampanii obywatelskiej PORA w miastach Ukrainy podczas „pomarańczowej rewolucji”*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.

- Michałowski S., *Uwarunkowania pełnienia ról przywódczych w samorządzie terytorialnym*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.
- Mieczkowska-Czerniak K., *Rola mediów w kształtowaniu wizerunku lokalnych przywódców*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.
- Mikołajczyk J., *Teoretyczne aspekty przywództwa w samorządzie gminnym i problemy jego realizacji na tle nowych koncepcji uprawiania polityki lokalnej*, w: *Studia nad przywództwem politycznym. Ustalenia metodologiczne i praktyka*, pod red. A. Kasińskiej-Metryki, Toruń 2011.
- Minkner K., *Mohandas Karamchand Gandhi. Przywódca egalitarny w zhierarchizowanym społeczeństwie*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość*, pod red. L. Rubisza, K. Zuby, Toruń 2004.
- Mogilnicka J., *Nowa era przywódców typu rewolucyjnego w Ameryce Łacińskiej?*, w: *Gra w przywództwo – jak zdobyć i utrzymać władzę*, pod red. B. Szklarskiego, Warszawa 2008.
- Molendowska M., *Robert Schuman – wzór skutecznego przywództwa europejskiego*, w: *Studia nad przywództwem politycznym. Ustalenia metodologiczne i praktyka*, pod red. A. Kasińskiej-Metryki, Toruń 2011.
- Myśliwiec M., *Problem przywództwa w partiach etnoregionalnych*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Ndiaye B., *Thomas Sankara – Utracona nadzieja Afryki*, w: *Przywódcy i przywództwo we współczesnej Afryce*, pod red. A. Żukowskiego, „Forum Politologiczne”, Tom 7, Olsztyn 2008.
- Ndiaye I.A., *Dialog między Afryką a Europą. Leopold Sedar Senghor – duchowy przywódca, polityk, filozof*, w: *Przywódcy i przywództwo we współczesnej Afryce*, pod red. A. Żukowskiego, „Forum Politologiczne”, Tom 7, Olsztyn 2008.
- Nocń J., *Kryteria wyłaniania lokalnych liderów politycznych*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.
- Obacz P., *Systemowe źródła kryzysu przywództwa politycznego*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Onoszko K., *Ocena przywództwa politycznego Jarosław Kaczyńskiego w publicystyce „Wprost” i „Polityki” w latach 2005–2009*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.

- Pałeczki K., *Przywództwo jako kategoria teoretyczna i przedmiot społecznych oczekiwań*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość*, pod red. L. Rubisza, K. Zuby, Toruń 2004.
- Pałeczki K., *Wokół przywództwa politycznego – ramy dyskursu*, w: *Studia nad przywództwem politycznym. Ustalenia metodologiczne i praktyka*, pod red. A. Kasińskiej-Metryki, Toruń 2011.
- Pankevych I., *Przywództwo lokalne w świetle nowelizacji ustawodawstwa wyborczego Ukrainy*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.
- Pawłowska A., *Burmistrz i boss – instytucjonalne i społeczne źródła przywództwa w miastach amerykańskich*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Pawłowska A., *Modele przywództwa w miastach amerykańskich*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.
- Pawłowska A., *Prawno-instytucjonalny wymiar przywództwa lokalnego (na przykładzie wybranych państw)*, w: *Model przywództwa. Wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy*, pod red. A.K. Piaseckiego, Kraków 2006.
- Pasierbiak T., *Profil ideologiczny Donalda Tuska w okresie sprawowania urzędu premiera*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Pasko A., *Lokalny wymiar władzy centralnej. I sekretarze KW PZPR w Białymstoku w latach 1948–1956*, w: *Model przywództwa. Wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy*, pod red. A.K. Piaseckiego, Kraków 2006.
- Paszkowski M., *Wizerunek Lecha Kaczyńskiego na łamach „Naszego Dziennika” w latach 2002–2010*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Paw Ł., *Profilowanie psychologiczne przedstawicieli władzy – wytyczne do analizy przywódców i elit politycznych Federacji Rosyjskiej*, w: *Przywództwo, elity i transformacje w krajach WNP. Problemy metodologii badań*, pod red. T. Bodio, Warszawa 2010.
- Pawluczuk Z., *Ignacy Paderewski i jego współdziałanie ze Związkiem Sokółów Polskich w Ameryce w walce o niepodległą Polskę podczas I wojny światowej*, w: *Liderzy i przywódcy w rzeczywistości polonijnej*, pod red. J. Knopka, Koszalin 2011.
- Piątek J.J., *Józef Piłsudski jako wojskowy*, w: *Model przywództwa. Wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy*, pod red. A.K. Piaseckiego, Kraków 2006.

- Pieliński B., *Technokratyczne przywództwa. Władza w Azji Wschodniej*, w: *Gra w przywództwo – jak zdobyć i utrzymać władzę*, pod red. B. Szklarskiego, Warszawa 2008.
- Pietrzko, *Prezydentura Putina a prezydentura Miedwiediewa – zmiana czy kontynuacja polityki*, w: *Przywództwo i elity polityczne w krajach WNP*, pod red. T. Bodio, W. Jakubowskiego, Warszawa 2010.
- Podgórzkańska R., *Legenda a rzeczywistość. Lokalny wymiar przywództwa na przykładzie Mariana Jurczyka*, w: *Model przywództwa. Wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy*, pod red. A.K. Piaseckiego, Kraków 2006.
- Podolak M., *Model przywództwa w systemie autorytarnym Republiki Białoruś*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Połyńkiewicz A., *Przywódca prawicowy w Polsce na przykładzie Lecha Wałęsy i Lecha Kaczyńskiego*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne*, pod red. J. Sielskiego, M. Czerwińskiego, Toruń 2008.
- Popławska A., *Prezydentura Hugo Chaveza w Wenezueli w świetle koncepcji nowego autorytaryzmu rywalizacyjnego*, w: *Gra w przywództwo – jak zdobyć i utrzymać władzę*, pod red. B. Szklarskiego, Warszawa 2008.
- Potulski J., *Przywództwo narcystyczne jako specyficzna cecha wieku informacji*, w: *Studia nad przywództwem politycznym. Ustalenia metodologiczne i praktyka*, pod red. A. Kasińskiej-Metryki, Toruń 2011.
- Potyahaylo K., *Kryzys przywództwa politycznego we współczesnej Ukrainie*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Przybył J., *Przywództwo sytuacyjne w polityce*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Rabczewska M., *Społeczne aspekty bezpośrednich wyborów wójta, burmistrza i prezydenta miasta*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.
- Radowicz J., *Przywództwo Tony’ego Blaira w Wielkiej Brytanii*, w: *Studia nad przywództwem politycznym. Ustalenia metodologiczne i praktyka*, pod red. A. Kasińskiej-Metryki, Toruń 2011.
- Radzik K., *Ewolucja instytucji przywództwa w samorządzie brytyjskim*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.
- Radzik K., *Liderzy, partnerzy czy politycy? Pozycja i rola radnych w samorządzie angielskim po 1997 roku*, w: *Władza i przywództwo polityczne w demokracji*, pod red. E. Nowak, D. Litwin-Lewandowskiej, Lublin 2010.

- Radzik K., *Opinia publiczna wobec bezpośrednich wyborów liderów lokalnych (studium porównawcze samorządu terytorialnego w Anglii i Polsce)*, w: *Model przywództwa. Wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy*, pod red. A.K. Piaseckiego, Kraków 2006.
- Rajca L., *Lokalne przywództwo polityczne w wybranych państwach anglosaskich*, w: *Studia nad przywództwem politycznym. Ustalenia metodologiczne i praktyka*, pod red. A. Kasińskiej-Metryki, Toruń 2011.
- Romejko A., *Elity władzy we współczesnej Algierii*, w: *Przywódcy i przywództwo we współczesnej Afryce*, pod red. A. Żukowskiego, „Forum Politologiczne”, Tom 7, Olsztyn 2008.
- Rubisz L., *Ideologiczna legitymizacja przywództwa politycznego*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość*, pod red. L. Rubisza, K. Zuby, Toruń 2004.
- Sajna R., *Berlusconi, Putin, Chavez – trzy modele przywództwa telewizyjnego*, w: *Model przywództwa. Wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy*, pod red. A.K. Piaseckiego, Kraków 2006.
- Sakowicz M., *E-demokracja a przywództwo lokalne*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.
- Sepkowski A., *Przywództwo transformacyjne*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne*, pod red. J. Sielskiego, M. Czerwińskiego, Toruń 2008.
- Sikora-Gaca M., *Liderzy w środowisku lokalnym*, w: *Liderzy i przywódcy w rzeczywistości polonijnej*, pod red. J. Knopka, Koszalin 2011.
- Sielski J., *Teoretyczne ujęcie przywództwa politycznego, Studium przypadku – Polska*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Sielski J., *Typologia podmiotów polityki ze względu na zasięg wpływu*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne*, pod red. J. Sielskiego, M. Czerwińskiego, Toruń 2008.
- Sielski J., *Tworzenie się osobowości politycznej przywódcy na przykładzie Jarosława Kaczyńskiego*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne*, pod red. J. Sielskiego, M. Czerwińskiego, Toruń 2008.
- Sielski J., *Wzory osobowościowe przywódców politycznych krajów WNP (propozycje konceptualne)*, w: *Przywództwo, elity i transformacje w krajach WNP. Problemy metodologii badań*, pod red. T. Bodio, Warszawa 2010.
- Sienkiewicz M.W., *Rola liderów lokalnych w rozwoju gmin w Polsce*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.
- Sieradzan P., *Przywództwo i elity władzy w Osetii Południowej*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.

- Sikora-Gaca M., *Przywództwo Partii Komunistycznej w Mołdawii*, w: *Przywództwo polityczne a przywództwo polonijne. Między teorią a praktyką*, pod red. J. Knopka, Koszalin 2011.
- Sobolewska-Myślik K., Kosowska-Gąstoł B., Borowiec P., *Przywództwo w polskich partiach politycznych w świetle analizy struktury i charakteru naczelnych władz partyjnych*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne*, pod red. J. Sielskiego, M. Czerwińskiego, Toruń 2008.
- Stankiewicz W., *Liderzy społeczni, lokalni i polonijni*, w: *Liderzy i przywódcy w rzeczywistości polonijnej*, pod red. J. Knopka, Koszalin 2011.
- Stankiewicz W., *Przywództwo polityczne a przywództwo społeczne*, w: *Przywództwo polityczne a przywództwo polonijne. Między teorią a praktyką*, pod red. J. Knopka, Koszalin 2011.
- Stencel M., *Między rzeczywistością a ideałem. Wizerunek byłego prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Strnad G., *Potudniowokoreańscy przywódcy polityczni w procesie demokratyzacji*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Subocz E., *Cechy i rola liderów organizacji pozarządowych w aktywizowaniu społeczności lokalnej w opiniach działaczy pozarządowych z terenu Warmii i Mazur*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.
- Sudoł-Szczepaniak M., „Skazany na sukces”. *Kariera polityczna Nursułtana Nazarbajewa*, w: *Gra w przywództwo – jak zdobyć i utrzymać władzę*, pod red. B. Szklarskiego, Warszawa 2008.
- Swianiewicz P., *Nowe koncepcje zarządzania i polityki miejskiej w świadomości liderów lokalnych w Polsce*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.
- Szczudlińska-Kanoś, *Wizerunek przywódcy w wyborach, na przykładzie rywalizacji Lecha Kaczyńskiego i Donalda Tuska*, w: *Model przywództwa. Wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy*, pod red. A.K. Piaseckiego, Kraków 2006.
- Szostak W., *Przywództwo polityczne a „wodzostwo”*, w: *Studia nad przywództwem politycznym. Ustalenia metodologiczne i praktyka*, pod red. A. Kasińskiej-Metryki, Toruń 2011.
- Sztumski J., *Przywództwo a zwierzchnictwo w ugrupowaniach politycznych*, w: *Studia nad przywództwem politycznym. Ustalenia metodologiczne i praktyka*, pod red. A. Kasińskiej-Metryki, Toruń 2011.

- Szwedo W., *Wizerunki kandydatów na prezydenta Lublina w wyborach 2006 roku*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.
- Ślepowroński L., *Socjalizacja polityczna a idealny kandydat na lidera partyjnego*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne*, pod red. J. Sielskiego, M. Czerwińskiego, Toruń 2008.
- Szklarski B., *Przywództwo symboliczne: między rządzeniem a reprezentacją. Amerykańska prezydentura końca XX wieku*, Warszawa 2006.
- Timofiejuk P., *Prolegomena do rosyjskiego modelu przywództwa partyjnego*, w: *Gra w przywództwo – jak zdobyć i utrzymać władzę*, pod red. B. Szklarskiego, Warszawa 2008.
- Tomczak Ł., *Wizerunek przywódcy lokalnego – na przykładzie kandydata Lewicy i Demokratów na prezydenta Szczecina Jacka Piechoty*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.
- Toszek B.H., *Przywództwo na miarę możliwości. Wizja postdemokratycznej Walii w programie politycznym Rhodriego Morgana*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Toszek B.H., *Wpływ osobowości politycznej Olofa Palmego na ukształtowanie nowoczesnego modelu przywództwa partyjnego w Szwecji*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne*, pod red. J. Sielskiego, M. Czerwińskiego, Toruń 2008.
- Trzcielińska-Polus, *Konrad Adenauer – Helmut Kohl. Ojciec republiki i kanclerz zjednoczenia*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość*, pod red. L. Rubisza, K. Zuby, Toruń 2004.
- Wiatr J.J., *Przywództwo polityczne. Studium politologiczne*, Łódź 2008.
- Wierzbicki A., *Przywództwo i elity krajów WNP w perspektywie badań etnopolitycznych*, w: *Przywództwo, elity i transformacje w krajach WNP. Problemy metodologii badań*, pod red. T. Bodio, Warszawa 2010.
- Węglarz B., *Piętnaście lat z mandatem. Obraz liderów wspólnot lokalnych w woj. Małopolskim*, w: *Model przywództwa. Wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy*, pod red. A.K. Piaseckiego, Kraków 2006.
- Wojnicki J., *Kwestia przywództwa w państwach postjugosłowiańskich*, w: *Model przywództwa. Wymiar lokalny, krajowy, międzynarodowy*, pod red. A.K. Piaseckiego, Kraków 2006.
- Woronko P., *Lokalni liderzy w gminie Wolin*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne*, pod red. J. Sielskiego, M. Czerwińskiego, Toruń 2008.
- Woźniak W., *Przywódca lokalny versus media – działania reakcyjne*, w: *Przywództwo lokalne a kształtowanie demokracji partycypacyjnej*, pod red. S. Michałowskiego, K. Kuć-Czajowskiej, Lublin 2008.

- Yanisiv B., *Instytucja prezydenta na Ukrainie. Wady i zalety kadencji prezydenckiej Wiktora Juszczenko*, w: *Przywództwo i elity polityczne w krajach WNP*, pod red. T. Bodio, W. Jakubowskiego, Warszawa 2010.
- Zaleśny J., *Instytucjonalizacja przywództwa politycznego w państwach poradczych*, w: *Przywództwo, elity i transformacje w krajach WNP. Problemy metodologii badań*, pod red. T. Bodio, Warszawa 2010.
- Zaleśny J., *Przywództwo Przewodniczącego Rządu Federacji Rosyjskiej. Aspekty analizy prawnoustrojowej*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Załęski P., *Psychohistyczne uwarunkowania przywództwa politycznego w Kazachstanie (wybrane aspekty)*, w: *Przywództwo polityczne*, pod red. T. Bodio, „Studia Politologiczne”, Vol. 5, Warszawa 2001.
- Ząbek M., *John Garang de Mabior narodowa ikona „Nowego Sudanu”*, w: *Przywódca i przywództwo we współczesnej Afryce*, pod red. A. Żukowskiego, „Forum Politologiczne”, Tom 7, Olsztyn 2008.
- Zielińska I., *Przywódca partii w brytyjskim systemie politycznym*, w: *Partie polityczne – przywództwo partyjne*, pod red. J. Sielskiego, M. Czerwińskiego, Toruń 2008.
- Ziółkowski J., *Metodologiczne problemy badań nad autorytetem politycznym w społeczeństwach transformacji systemowej (na przykładzie Federacji Rosyjskiej)*, w: *Przywództwo, elity i transformacje w krajach WNP. Problemy metodologii badań*, pod red. T. Bodio, Warszawa 2010.
- Zimowska E., *Uwodzenie polityczne w warunkach imitacyjnej demokracji – casus Wenezueli*, w: *Gra w przywództwo – jak zdobyć i utrzymać władzę*, pod red. B. Szklarskiego, Warszawa 2008.
- Zdański J., *Przywództwo polityczne – poszukiwanie optymalnego modelu*, w: *Studia nad przywództwem politycznym. Ustalenia metodologiczne i praktyka*, pod red. A. Kasińskiej-Metryki, Toruń 2011.
- Zuba K., *Przywództwo w teorii nauk politycznych*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość*, pod red. L. Rubisza, K. Zuby, Toruń 2004.
- Żakowski K., *Kryzys przywództwa w Japonii w latach 2006–2009*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.
- Żukiewicz P., *Liderzy polityczni w komisjach śledczych. Metody pozyskiwania społecznej akredytacji*, Toruń 2009.
- Żukiewicz P., *Przywództwo jako proces. Przypadki powrotów politycznych Václava Klause i Vladimira Meciaru*, w: *Studia nad przywództwem politycznym. Ustalenia metodologiczne i praktyka*, pod red. A. Kasińskiej-Metryki, Toruń 2011.
- Żukiewicz P., *Przywództwo polityczne. Teoria i praktyka*, Warszawa 2011.

- Żukowski A., *Jan Smuts – przywódca nie tylko południowoafrykański*, w: *Przywódcy i przywództwo we współczesnej Afryce*, pod red. A. Żukowskiego, „Forum Politologiczne”, Tom 7, Olsztyn 2008.
- Żukowski A., *Nelson Mandela – południowoafrykański mąż stanu*, w: *Przywództwo polityczne. Teorie i rzeczywistość*, pod red. L. Rubisza, K. Zuby, Toruń 2004.
- Żukowski A., *Przywódcy południowoafrykańscy dwóch epok: Jan Smuts i Nelson Mandela*, w: *Kryzys przywództwa we współczesnej polityce*, pod red. W. Konarskiego, A. Durskiej, S. Bachrynowskiego, Warszawa 2011.

TRENDS IN RESEARCH ON POLITICAL LEADERSHIP. QUANTITATIVE ANALYSIS ON THE EXAMPLE OF POLISH EDITED VOLUMES

SUMMARY

Keywords: political leadership, theory of political leadership, quantitative analysis.

Polish political scientists have been increasingly interested in political leadership. One may encounter an augmented number of studies concerning this issue. These are monographs as well as team works. Taking the latter into consideration one can identify 15 publications containing 354 articles. The analysis of their content leads to defining 5 main study areas. These study areas are: political leaders (55 articles); political leadership on local level (42); the theory of political leadership (31); political leadership in various countries and regions (19); political leadership (17).